

2. *Бацевич Ф. С.* Очерки по функциональной лексикологии / Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда. – Львів : Світ, 1997. – 391 с.
3. *Вольф Е. М.* Функциональная семантика оценки / Елена Михайловна Вольф. – М. : КомКнига, 2006. – 261 с.
4. *Лукьянова Н. А.* Экспрессивная лексика разговорного употребления. Проблемы семантики / Нина Александровна Лукьянова [отв. ред. А. И. Федоров]. – Новосибирск : Наука : Сиб. отд-ние, 1986 – 234 с.
5. Новий тлумачний словник української мови : 200 000 слів : у 3-ох т. / [уклад. В. Яременко, О. Сліпущко]. – К. : Вид-во “Аконіт”, 2008. – Т. 3. : П – Я. – 862 с.
6. *Пауль Г.* Принципы истории языка / Герман Пауль [пер. с нем. под ред. А. А. Холодовича]. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – 500 с.
7. Словник української мови : в 11-ти т. / [ред.-упоряд. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
8. *Серль Дж.* Основные понятия исчисления речевых актов / Дж. Серль, Д. Вандервекен // НЗЛ: новое в зарубежной лингвистике. – М., 1986. – Вып. 18. : Логический анализ естественного языка. – С. 242–263.
9. *Уорф Б. Л.* Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Л. Уорф [пер. с англ. Е. С. Кубряковой] // Новое в лингвистике. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – Вып. 1. – С. 135–168.
10. *Ульманн Ст.* Семантические универсалии / Ст. Ульманн [пер. с англ. под ред. и предисл. Б. А. Успенского] // Новое в лингвистике. – М. : Прогресс, 1970. – Вып. 5 : Языковые универсалии. – С. 250–293.
11. *Fauconnier G.* The Way We Think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities / G. Fauconnier, M. Turner. – N. Y. : Basic Books, 2002. – 440 p.
12. Longman Dictionary of Contemporary English / [prof. Biber D. & others]. – Edinburgh : Pearson Education Ltd., 1995. – 1668 p.

Мелько К. Б. Функциональные особенности темпоральной синестезии.

Статья посвящена лексико-семантическим особенностям темпоральной синестезии, внимание сосредоточено на домене ПРИКОСНОВЕНИЕ. Осуществлен сравнительный анализ словарных статей и определено особенности отображения их в языке.

Ключевые слова: лексико-семантические особенности, темпоральная синестезия, домин ПРИКОСНОВЕНИЕ.

Melko Kh. B. Functional peculiarities of temporal synaesthesia.

The article is dedicated to lexical and semantical peculiarities of temporal synaesthesia, especially domain TOUCH. The investigation is based on contrastive analysis of dictionary articles and stated the reflections in the language.

Keywords: lexical and semantical peculiarities, temporal synaesthesia, domain TOUCH.

УДК 378.091.12 – 051:33]:81'243

Мельник Р. А.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

**КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ
СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ**

В статті розглядаються особливості когнітивного підходу до вивчення іношомовної фахової лексики; відзначається роль пам'яті, свідомого сприйняття, організації семантичного простору, обробки лексичної інформації, індивідуальності студента в процесі вивчення фахової лексики. Наводяться приклади інтерактивних вправ, які у поєднанні з когнітивним підходом можуть бути ефективними у вивченні іношомовної лексики.

Ключові слова: когнітивний підхід, іншомовна фахова лексика, комунікативно і пізнавально спрямовані методи, теорія когнітивного навчання, інтерактивні методи, текстовий підхід, навчання спеціальній лексиці.

Актуальною проблемою сьогодення є створення сприятливих умов для якісної підготовки майбутніх фахівців для різних галузей народного господарства згідно з пріоритетами державної політики. Розширення зв'язків України із зарубіжними країнами підвищує вимоги до професійної підготовки спеціалістів, а саме знання іноземних мов на рівні європейських стандартів. Серед вимог володіння іноземною мовою для професійного спілкування є засвоєння студентами немовних вищих навчальних закладів (ВНЗ) спеціальної галузевої лексики, на чому наголошують Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра з навчальної дисципліни "Іноземна мова професійного спрямування" та Програма з англійської мови для професійного спілкування (2005 р.) (Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.) [1].

У цьому контексті постає проблема удосконалення існуючих та пошуку нових ефективних методик засвоєння іншомовної лексики майбутніми спеціалістами, удосконалення навичок і вмінь використовувати словниковий запас мови, яка вивчається.

Метою даної статті є узагальнення існуючих методів навчання іншомовній лексиці, аналіз переваг та недоліків когнітивного підходу до вивчення фахової лексики та визначення найбільш ефективних способів її засвоєння.

Неможливо перебільшити значення іншомовної лексики у вивченні іноземної мови. Перефразовуючи вислів британського лінгвіста Девіда Вілкінса, без граматики, мало яку думку можна передати, але не знаючи лексики передати будь-яку думку просто неможливо (Y. Chen) [12].

Комунікативно і пізнавально спрямовані методи, якими послуговуються протягом останніх десятиліть, залучають знання з інших галузей науки, орієнтовані на учня. В англійській методичній літературі ці методи отримали такі назви: Whole Language Content Approach, Cognitive Approach, Cognitive Academic Language Approach, але в їх основі лежить один принцип – принцип когнітивного навчання іноземних мов, в якому акцент робиться на мисленні (Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.) [2].

Теорія когнітивного навчання пояснює ментальні процеси, які знаходяться під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, результатом яких є навчання індивіда. Вона стверджує, що за допомогою ефективних когнітивних процесів учіння відбувається легше і нова інформація залишається в пам'яті протягом тривалого часу. З іншого боку, надлишкові когнітивні процеси призводять до перевантаження учнів та ускладнюють навчання, що може мати серйозні наслідки [9].

Когнітивні методи навчання, або методи навчального пізнання, поділяються на: метод евристичного спостереження, метод порівнянь, метод фактів, метод досліджень, метод гіпотез, метод прогнозування, метод помилок та метод конструювання теорій (Ступак М. Г.) [4]. Вони спираються на такі психологічні поняття, як когніція, пам'ять, увага, мислення. Когніція – це частина ментального процесу, поведінки і здатності людини, за допомогою якої вона сприймає і отримує знання. Охоплює такі ментальні процеси, як емоції, мотивацію, силу волі (Y. Chen) [12]. Дослідники когнітивного підходу до вивчення іншомовної лексики приділяють велику увагу в цьому процесі ролі пам'яті, обробці лексичної інформації, інтелекту, організації семантичного простору та пошуку ефективних прийомів вивчення іншомовних лексичних одиниць. На думку В. Д. Борщовецької, яка досліджує проблеми когнітивного підходу до вивчення фахової лексики студентами-економістами, психологічні процеси, пов'язані з вивченням іншомовної лексики, недостатньо вивчені у вітчизняній методиці.

Когнітивна психологія є основою для когнітивного підходу у навчанні, в якому студент виступає активним учасником процесу, а не об'єктом навчальної діяльності

викладача. Механізми, задіяні в переробці лексичної інформації, а також способи засвоєння і збереження нової лексичної інформації лежать в основі когнітивного підходу, характерною особливістю якого є організація мовленнєво-мислиневої діяльності студентів у процесі вивчення іншомовної фахової лексики (В. Д. Борщовецька) [3].

Говорячи про переробку лексичної інформації, як вважають дослідники, існують дві протилежні гіпотези щодо лексичної репрезентації: гіпотеза взаємозалежності і гіпотеза незалежної автономності. Згідно з першою гіпотезою, єдина система пам'яті індивіда зберігає дві мови білінгва. Друга гіпотеза засвідчує зберігання двох мов в окремих системах пам'яті. На базі двох гіпотез виникла "гібридна" гіпотеза, яка має ознаки двох перших (Brown G.D.A., Hulme C.) [5]. Ця гіпотеза передбачає існування рівня репрезентації, який відповідає різним концептуальним формам. За допомогою таких факторів, як вимоги до завдання і умови кодування, гібридна модель пояснює результати гіпотез взаємозалежності і незалежної автономності. Для того щоб дослідити, як початківці і люди, які мають досвід вивчення іноземної мови, засвоюють лексичні одиниці нерідної їм мови, була використана гібридна модель. Дослідження проводилося за допомогою двох моделей переробки, складових гібридної моделі, а саме: "концепт-медіативної" моделі і моделі "асоціативних слів". Згідно з "концепт-медіативною" моделлю, якщо рідна й іноземна мови у білінгва існують незалежно, то слова кожної з мов не пов'язані між собою, а співвідносяться через концептуальну систему. Згідно з моделлю "асоціативних слів", існує зв'язок між словами іноземної мови зі своїми еквівалентами в рідній мові у межах однієї концептуальної системи (Chen H. Ch.) [7].

Як зауважує В. Д. Борщовецька, в "концепт-медіативній" моделі повинні бути задіяні однакові механізми переробки інформації, і для назви малюнка іноземною мовою, і для перекладу слова, і обидва завдання потребують однакової кількості часу. У випадку моделі "асоціативних слів", при назві малюнка іноземною мовою з'являються два додаткових процеси – пошук концепту і пошук слова рідною мовою, що потребує більше часу. Студенти, які мали досвід вивчення іноземної мови, показали однаковий результат і з перекладом і з називанням малюнка іноземною мовою, що підтверджує "концепт-медіативна" модель. Модель "асоціативних слів" знайшла підтвердження в тому, що студенти-початківці, які не мали досвіду вивчення іноземної мови, перекладали слово швидше, ніж назвали малюнок іноземною мовою. На цій підставі був зроблений висновок, що на початковому етапі процес засвоєння незнайомих іноземних слів проходить через таку когнітивну систему, як рідна мова. Процес засвоєння значно полегшується при наявності попереднього досвіду у вивченні іноземної мови.

Організація семантичного простору, на думку дослідників, є важливим аспектом у когнітивному підході до вивчення іншомовної лексики. Серед мовленнєвих помилок виділяють два типи: семантичні (помилкове і потрібне слова співвідносяться за значенням) та малапропізми (слова, схожі з певним словом не за значенням, а за звучанням) (Channel J., Fay D., Cuttler A.) [6, 8].

Велике значення при когнітивному підході у навчанні іншомовної лексики приділяється пам'яті. З точки зору когнітивної психології, як стверджують дослідники, модель функціонування пам'яті складається з двох взаємопов'язаних стадій: короткочасна і довготривала (Skehan P.) [11]. Лексична інформація зберігається або в короткочасній пам'яті, яка містить незначну кількість інформації протягом нетривалого періоду часу, або в довготривалій пам'яті, яка зберігає інформацію у вигляді окремих елементів чи взаємопов'язаних блоків (Борщовецька В. Д.) [3]. Короткочасна пам'ять, або "робоча пам'ять", є входом до довготривалої пам'яті із передачею матеріалу від першої до другої шляхом повторення. Для породження мовлення важливим елементом є взаємодія робочої і довготривалої пам'яті.

Окрім роботи пам'яті, зосередження уваги, на думку вчених, має велике значення для ефективної обробки лексичної інформації. Виділяється шість чинників, які впливають

на концентрацію уваги: частотність, вибірковість сприйняття, інструкція, індивідуальна здатність до переробки інформації, готовність до мовленнєвої діяльності та вимоги завдання.

Не менш важливим у процесі навчання іншомовній лексиці з точки зору когнітивного підходу є презентація матеріалу та особистість студента, його обізнаність. Учені розрізняють імпліцитне та експліцитне навчання, зауважуючи, що імпліцитне навчання не потребує вибіркової уваги до вхідної інформації і включає несвідому індукцію, яка встановлює абстрактні правила і репрезентації, та не підлягає впливу інструкцій, тоді як експліцитне навчання вимагає вибіркової уваги і свідомої індукції абстрактних правил. Вважають, що вибір способу засвоєння матеріалу залежить від його складності, а саме: при складному матеріалі доречний експліцитний підхід, у випадку легкого мовного матеріалу – більш ефективний імпліцитний підхід (В. Д. Борщовецька) [3].

Говорячи про засвоєння нової лексики, необхідно зазначити роль свідомого сприйняття як невід'ємної складової когнітивного підходу до вивчення іншомовної лексики. Під час засвоєння іншомовного матеріалу саме усвідомлення впливає на діяльність систем переробки інформації і на процес засвоєння (В. Д. Борщовецька) [3]. Для свідомого вивчення фахової лексики широко використовують інтерактивні методики: вправи на підбір, підстановочні таблиці, складання пазлів, кросвордів, доміно, половинок речень, закінчення фраз, віднаходження певних економічних термінів в таблиці з літер. Доречним є також навчання студентів здогадці значення слова з контексту. Спочатку студенти визначають частину мови, до якої належить певне слово, потім знаходять ознаки, які допомагають зрозуміти його значення, згодом добирають відповідні синоніми. Як вважає І. К. Хоурі, для вивчення фахової лексики доцільно надати студентам заздалегідь укладений глосарій незнайомих слів з метою подальшого опрацювання (І. С. Ногєа) [10]. На нашу думку, поєднання когнітивних та інтерактивних прийомів може бути ефективним у вивченні іншомовної фахової лексики.

До інтерактивних прийомів належить так званий “текстовий підхід”, суть якого полягає в тому, що студентам пропонують завдання, де потрібно з кількох значень слова вибрати одне правильне або одне неправильне. Перевірка полягає не в розкритті значення терміна викладачем, а в самостійній роботі студентів з пошуку значення з допомогою контексту. Такий підхід, на думку фахівців, забезпечує створення когнітивних зв'язків, які сприяють кращому засвоєнню лексики. Після цього студентам дають визначення слів з метою поглибленого розуміння та засвоєння нової лексики (І. С. Ногєа) [10]. Для ілюстрації поєднання когнітивних та інтерактивних методів, які сприяють кращому засвоєнню іншомовної фахової лексики, наводимо декілька прикладів вправ.

Приклад вправ:

1. Multiple choice drills. Choose the right or wrong definition.

<p>Debt A an obligation to pay or perform something B the state of owing something C something owned D ownership</p>	<p><i>Circle the wrong definition in each case</i></p> <p>Owe money A detain finances B have to pay funds C be in debt D keep coins and banknotes</p> <p><i>Circle the right definition in each case</i></p>	<p>Shortfall A deficiency B shortage C cold weather D early autumn</p>
---	---	---

Economic output A exports B profit or loss C quantity of goods produced	Roll over A total revenue of the company B postpone payment C purchase a smaller company	Plunge into crisis A search the cause of a crisis B experience a distressful situation C fear of diving
---	--	---

2. Vocabulary in context. Pay attention to the words in italics, identify the right answer to the multiple choices drill above according to the contextual occurrence.

Every second, it seems, someone in the world takes on more *debt*. The idea of a debt clock for an individual nation is familiar to anyone who has been to Times Square in New York, where the American public *shortfall* is revealed. Our clock shows the global figure for almost all government debts in dollar terms. Does it matter? After all, world governments *owe the money* to their own citizens, not to the Martians. But the rising total is important for two reasons. First, when debt rises faster than economic output, higher government debt implies more state interference in the economy and higher taxes in the future. Second, debt must be *rolled over* at regular intervals. This creates a recurring popularity test for individual governments; rather as reality TV show contestants face a public phone vote every week. Fail that vote, as various euro-zone governments have done, and the country (and its neighbours) can be *plunged into crisis*.

3. Dictionary definitions. Consider the definitions of the words studied above, make final corrections if there are mistakes in their choices.

Приклади дефініцій:

debt : “an obligation to pay or perform something, liability”;

“the state of owing something, or of being under the obligation”.

shortfall: “a failure to attain a specified amount or level; a shortage”;

“failure to meet a goal or requirement”;

“the amount of such a failure, deficiency”.

Подальшою роботою з термінолексикою є обговорення варіантів дефініцій, наведених у вправі, віднаходження у них спільних та відмінних ознак, аналіз помилок, пов’язаних з недостатнім розумінням номінативних значень слів.

Таким чином, проведений у статті аналіз дає можливість зробити наступні висновки:

В сучасній методиці існує багато методів навчання іншомовній лексиці, кожен з яких має свої переваги та недоліки, але когнітивний підхід до вивчення іншомовної фахової лексики, в основі якого лежать ментальні процеси, вважають одним з перспективних напрямків свідомого навчання учнів.

Ефективність когнітивного підходу, характерною особливістю якого є організація мовленнєво-мислиневої діяльності студентів у процесі вивчення іншомовної фахової лексики, залежить від таких складових, як обробка лексичної інформації, організація семантичного простору, пам’ять, увага, інтелект, свідоме сприйняття, індивідуальність студента.

Беручи до уваги певні труднощі, пов’язані з вивченням фахової лексики, найбільш доречними для її засвоєння вважаються такі завдання: вправи на підбір, підстановочні таблиці, складання пазлів, доміно, кросвордів, підбір половинок речень, закінчення фраз, використання так званого “текстового підходу”, які забезпечують створення когнітивних зв’язків, що сприяє кращому засвоєнню лексики.

Поєднання когнітивних та інтерактивних прийомів паралельно з традиційними методами вивчення іншомовної фахової лексики сприятиме активізації її засвоєння та тривалому зберіганню у довготривалій пам’яті студентів.

В подальшому плануємо дослідити особливості англійської лексики на позначення фахових понять мікроекономіки та можливі труднощі її засвоєння студентами економічних спеціальностей.

Використана література:

1. Бакаєва Г. Є. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева [та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005 – 119 с.
2. Бігич О. Б. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька [та ін.] ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Борщовецька В. Д. Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / В. Д. Борщовецька ; Київський. гос. лінгв. ун-т. – К., 2004. – 283 с.
4. Ступак М. Г. Когнітивні методи навчання іноземних мов у внз [Електронний ресурс] / М. Г. Ступак. – Режим доступу : // <http://intkonf.org/stupak-kognitivni-metodi-navchannya-inozemn...>
5. Brown G. D. A., Hulme C. Cognitive Psychology and Second Language Processing: The Role of Short-term Memory // Harris R. J. Cognitive Processing in Bilinguals. – Amsterdam : North-Holland Elsevier Science Publishers B.V., 1992. – P. 105–121.
6. Channel J. Psychological considerations in the study of L2 Vocabulary acquisition / J. Channel // Carter R., McCarthy M. Vocabulary and Language Teaching. – London and New York: Longman, 1996. – P. 83–95.
7. Chen H. Ch. Lexical Processing in Bilingual or Multilingual Speakers / H. Ch. Chen // Cognitive Processing in Bilinguals. Ed. Harris R.J. – 1992. – P. 253-263.
8. Fay D. Malapropisms and the structure of the mental lexicon / D. Fay, A. Cuttler // Linguist Inquiry. – 1977. – № 8 (3). – P. 505-520.
9. <http://explorable.com/cognitive-learning-theory>
10. Ioana Claudia Horea. Methodological particularities in teaching business vocabulary – www.therountable.ro/.../Ioana%20/Horea%20
11. Skehan P. A cognitive approach to language learning / P. Skehan. – Hong Kong : Oxford University Press, 1989. – 324 p.
12. Yanqing Chen. A Cognitive Linguistic Approach to Classroom English Vocabulary – www.ccsenet.org/journal.html

Мельник Р. А. Когнитивный подход к обучению специальной лексике студентов-экономистов.

В статье рассматриваются особенности когнитивного подхода к изучению иноязычной профессиональной лексики; отмечается роль памяти, сознательного восприятия, организации семантического пространства, переработке лексической информации, индивидуальности студента в процессе изучения профессиональной лексики. Приводятся примеры интерактивных упражнений, которые в совокупности с когнитивным подходом могут быть эффективными в изучении иноязычной лексики.

Ключевые слова: когнитивный подход, иноязычная профессиональная лексика, коммуникативно и познавательное ориентированные методы, теория когнитивного обучения, интерактивные методы, текстовый подход, обучение специальной лексики.

Melnik R. A. A Cognitive Approach to Teaching the Students of Economics Economic Terms.

The article considers the peculiarities of cognitive approach to teaching economic terms; the role of memory, consciousness as awareness, the organization of mental lexicon, new vocabulary processing, the student's personality are emphasized in the process of learning economic terms. The examples of interactive tasks together with cognitive approach may be effective in learning foreign professional vocabulary.

Keywords: cognitive approach, foreign professional vocabulary, communicative and cognitive methods, the theory of cognitive teaching, interactive methods, text approach, teaching economic terms.